

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська радянська енциклопедія. В 12-ти томах/ за ред. М. Бажана – 2-ге вид.- К: Гол.редакція УРЕ, 1974-1995.
2. Бродин М.С. Відкриття та дослідження молекулярних екситонів. - Львів. Львівський національний університет, 2001, 64 с.
3. Бродин М.С., Соскін М.С., Клімушева Г.В. Славетні імена науки України // Світогляд. – 2016.- №3(59).- С.44-46.

ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ І УКРАЇНСЬКИЙ ПАТРІОТ ІВАН ПУЛЮЙ

Колеснікова Е.П., Дячок Д.Р.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
e-mail: eleonkole@ukr.net*

Серед українських вчених, що сягнули вершин європейської і світової науки, одне з почесних місць належить Іванові Пулюєві. Своєю науковою та інженерною діяльністю він заслужив широке міжнародне визнання. Але до недавнього часу залишався майже невідомим в Україні, на рідній Батьківщині, для кращого майбутнього якої невтомно працював поза її межами впродовж усього життя. Він – визнаний фізик і електротехнік, винахідник і громадський діяч. Його дослідження стосуються електричних розрядів у газах, молекулярної фізики та електротехніки змінних струмів. Працював над питаннями особливостей катодних променів та променів, які пізніше дістали назву рентгенівських. Автор близько 50 наукових праць українською, німецькою та англійською мовами. Іван Пулюй був дійсним і почесним членом Наукового Товариства імені Т. Шевченка, належав до когорти вчених світової слави, що формували світ двадцятого століття [1].

Запропоновану І. Пулюєм конструкцію телефонних станцій і абонентних апаратів, зокрема, розподільних трансформаторів, успішно застосували в багатьох країнах. Крім того, він очолював розробку схеми будівництва електричного трамвая в Празі. За ці досягнення Іван Пулюй отримав звання Радника Двору і Рицарський Хрест від імператора Австро-Угорщини Франца-Йосифа [2]. У період роботи в Празі І. Пулюєм були написані багато наукових праць: підручники з геометрії, електрики, науково-популярна книга «Непропаща сила», монографія «Про тертя повітря і електричне свічення матерії». За винахід та конструкцію електронно-вакуумної трубки (трубки Пулюя) вчений 1881 р. отримав срібну медаль на світовій електротехнічній виставці в Парижі. Результати своїх дослідів із лампою він опублікував у статті «Сяюча матерія і четвертий стан речовини». Дослідження вченого Х-променів сьогодні не тільки визнані, а й були визначальними. Можна відзначити його піонерські роботи: сконструював власноруч уперше згадану трубку за 14 років до відкриття Рентгена; пояснив природу виникнення Х-променів; встановив здатність Х-променів йонізувати газ.

Чому все-таки ім'я вченого-галичанина, людини, яку визнавали такі видатні вчені-фізики як А. Ейнштейн, Н. Тесла, Ф. Ленард, А. Кундт та інші, залишилося в тіні, тоді як ім'я К.Рентгена набуло світової слави і він отримав першу серед фізиків Нобелівську премію? Дослідники наукових здобутків Івана Пулюя [3 ,4]

стверджують, що вже через півтора місяця від першого повідомлення Рентгена і до появи його другої статті, Пуллой подає другу ґрунтовну працю, присвячену вивченню Х-променів, яка містить значно глибші порівняно з Рентгеном результати про природу та механізми виникнення цих променів. Пулюєві рентгенограми мали вищу якість, ніж Рентгенові, та тривалий час лишалися неперевершеними за технікою виконання. Пуллой зробив перший знімок повного людського скелета. Причому відомо, що Пуллой подарував декілька екземплярів приладу Рентгену, з яким спілкувався особисто і вів активне листування.

12 листопада 1901 р. шведський король Оскар II вручив Нобелівську золоту медаль за наукове відкриття, сформульоване так: «Вільгельму Конраду Рентгенові в знак визнання його визначних заслуг, доведених його відкриттям променів, що носять нині його ім'я». Але К. Рентген відмовився прочитати передбачувану процедурою Нобелівську лекцію, в якій лауреати мають викласти суть відкриття. На лист І. Пулюя з запитанням, чи не використовував К. Рентген у своїх дослідженнях подарованих йому ламп, К. Рентген не відповів. Чому він став єдиним лауреатом, що відмовився прочитати нобелівську лекцію після преміювання, та чому заповів спалити свій архів після його смерті (що і було зроблено)? На ці запитання відповідей нема. На жаль, не можна ознайомитися й з листуванням Рентгена з Пулюєм, оскільки листи зберігалися у доньки Пулюя Наталії, що загинула у ГУЛАГІ.

Альберт Ейнштейн, з яким Пуллой приятелював, дізнавшись більше про історію з Х-променями сказав: «Не маю жодних підстав не вірити вам... Та погляньте на цю справу з супротивного боку. Невидимі промені підштовхнули вчених до відкриття електронів, у науці розпочалася нова епоха. Якби вас запитали, що важливіше для людства — ваше ім'я чи це відкриття, ви напевно віддали б перевагу другому... Хай залишиться при вас сатисфакція, що й ви вклали свою частку в епохальне відкриття. Хіба цього мало? А коли на тверезий розум, то все має свою логіку. Хто стоїть за вами, рутенцями, — яка культура, які акції? ... А за Рентгеном — уся Європа.». І ще: «А хіба не все одно, де й кому віддавати свої знання?» в особистій розмові запитував Ейнштейн в Пулюя.

Але для І. Пулюя це було не все одно, бо за ним стояла вся історія українського народу в її боротьбі за незалежність, за високе прагнення до свободи. І не скажеш краще за Івана Пулюя: «Нема більшого гонору для інтелігентного чоловіка, як берегти свою і національну честь та без нагороди вірно працювати для добра свого народу, щоб забезпечити йому кращу долю».

ЛІТЕРАТУРА

1. Шендеровський В. Відкриття віку. Іван Пуллой чи Конрад Рентген? // Рідна школа. – 1997. – №7-8. – С. 51-58.
2. Іван Пуллой. Збірник праць / Ред. В. Шендеровський. – К.: Рада, 1996. – Т. 1-2. – 712 с.
3. Гривняк Ю. Винахідник «Х»-променів // Хроніка-2000. – 2000. – № 35/36. – С. 307-333.
4. Козирський В., Манжара В., Рокіцький О. Ім'я, повернене із не-буття: з нагоди 165-річчя від дня народження Івана Пулюя // Вісник Національної Академії Наук України. – 2010. – № 11. – С. 43-47.